

ques: en tenim testimonis en bon nombre en totes les principals. Encara que només a França i a Catalunya n'hi ha de medievals, i pel que fa al cast. la data d'aparició en l'any 1607 és bastant tardana, la naturalesa del sign., i la poca atenció que s'ha prestat allí, relativament, en l'estudi del vocabulari antic, a l'aspecte de la cultura material, ens obliga a certa cautela en treure conclusions d'aquesta data. De tota manera el verb *atacar*, en el sentit de 'cordar el vestit', és cosa específica del castellà (a penes mai catalana, veg. I, 467b), estranya a França i Itàlia i sens dubte derivat del mot present, d'on podem deduir que el mot ja hi hi tenia arrels en el S. xv, en què apareix aquest derivat castellà. És possible, doncs, que sigui genuí a tota la Romània d'Occident, per més que no puguem descartar que en cast. i port. fos mot d'importació.

Pel que fa a l'origen del mot, M-Lübke (REW, 8534) vol identificar-lo amb el grup de TACA, cat. i oc., fr. *tache*, it. *tacca*, cosa ben poc sostenible des del punt de vista semàntic: no desconeguem que l'al. *flecken* 'taca' també va pendre el sentit de 'pedaç, esp. en un vestit' (d'on *flicken* 'apedaçar'), evolució comprensible pel color diferent que sol tenir el pedaç enmig de la roba; però el fet és que *tacó* i *taco* a penes enlloc han designat altres adobs que els de la sola o del taló del calçat, i més general ha estat que s'apliquin al taló de la sabata o al tac de fusta. Aquesta etimologia, doncs, per més que l'adopti Gamillscheg (*Rom. Germ.* I, p. 374) és a penes insostenible, o almenys ben inversemblant.

Més convincent resultaria derivar-ho, com fan el dicc. de Kluge i Brüch (VKR VII, 262), de la família de l'al. *zacke* f. 'pua d'una forca o un rasclat', 'punta', 'merlet' (això també *zacken* m.), ja a.-al. mj. *zacke* f. i m., b.-al. mj. *tacke*, neerl. mj. i mod. *tac(ke)* 'branca', 'pua', frisó sept. *ták* 'pua', angl. *tack* 'clau', 'clavilla', 'fibula, sivella': dels quals Brüch dedueix l'existència d'un gòt. *TAKKŌ f. Notem, però, que la majoria de les formes germ., i gairebé totes les romàniques, demanen un masculí. I és hipòtesi molt aventurada: 1.ª perquè l'antiguitat del mot en francès és desfavorable a una provenença gòtica; 2.ª perquè en germànic el mot només pertany a la branca occidental, i no se li coneix etimologia indoeuropea (se cita un noruec *tagga* 'pua', però és modern, isolat i presenta consonant final discrepant).

Si insistíssim a partir del germànic, fóra, doncs, més enraonat de suposar una base frànca: llavors, per tant, caldria admetre que en cast. i port. té caràcter de manlleu; que en la doble forma *tac/tacó* hi hagi indicis de germanisme és ja arbitrari, però si valgués seria a condició de partir del fràncic, en cap cas del gòtic: l'inrevés del que diu M-Lübke, puix que els masculins gòtics en nasal precisament terminen en -A, -ANS. Però també des del punt de vista semàntic trontolla enterament: totes les accs. d'aquesta família germànica, llevat de les de l'anglès, són bastant allunyades de les romàniques. Així l'escèpticisme comença a tornar-se insuficient, tirant cap a la negació.

En fi, fins si admetéssim que el sentit de 'pua' i

'branca' vingüés de 'clavilla' i 'clau', o viceversa, sempre romaníria un dubte considerable que aquesta família sigui antiga en germànic. En alt-alemany el mateix Kluge ens prevé que és un mot propagat des del baix-alemany; l'angl. *tack* només apareix un cop en el S. xiv, i és freqüent només des del xv: i com sigui que en anglès el sentit s'acosta més al del francès, Skeat admet, i no li manca raó, que es va manllevar del francès (per més que aquí la forma *taque* dialectal només aparegui amb el sentit de 'placa'). En total, no és clar, puix que un mot d'aquest sign. al capdavant pogué existir en anglo-saxó sense haver deixat petjada en la llengua escrita. I no obstant hem d'acceptar la conclusió que l'antiguitat d'aquesta família germànica és problemàtica. I tampoc no es pot descartar del tot la possibilitat que així mateix en neerlandès i baix alemany fos manlleuat del francès, en temps més o menys antics.

Car tanmateix, és molt més defensible la idea que tant en romànic com en alemany, la base de tot sigui una creació onomatopèica TAK! expressiva de la remor del tac o de la tatxa que es claven, i del clic-clac del taló de calçat damunt de terra. Ja hem observat el que semànticament permet deduir el català mateix dels efectes onomatopèics de *tacó* i *tac*.

L'onomatopèia és evident en locucions proverbials mallorquines, ja ben fixades i tradicionals: «*tac!*: paraula per a expressar el renou de bambelletes que se fan als nins, y que ells fan; o per atupar» DFgra.; «onomatopèia del so d'una cosa o persona que cau, o que apareix sobtadament»: «y *tach!* vet aquí que se n'entren set o vuyt infants», *La Roqueta*, 35, «*tac-tac*: so repetit d'una cosa que topa, esp. dels cops que se donen tupant: *fer tac-tac*, en llenguatge infantil, pegar, tupar» (AlcM); «ha parlat y ha fet *tac*» DFgra. (amb la cast. *habló el buey y dijo 'mu'* equivalent), 604a.

En tot cas, no crec que es tracti de res pre-romà: car no veig lligam possible amb pruss. ant. i balt. *tackelis* 'pedra d'esmolat' (Pok., 1059.39), ni amb el gr. i irani *tokso/taksa* 'fletxa' (ib., 1059.11).

DERIV.: *Tacada* 'conjunt de tacs etc.'. *Tacar* posar tacs a les galeres [1465]. *Tacó*, *taconada*, *taconaire*, *taconar*, *taconeig*, *taconejat*, *taconer*, *taconera*, supra. *Taquer* moble per als tacs. *Taquí* (barca)? **Tacol* terme de les fargues pirinenques, segons sembla: no n'estic ben segur perquè vaig haver de llegir (1959) el ms. del Capbreu de Castellarnau, una mica esborradís i amb no gaire bona llum, però semblava llegir-s'hi força clar: «molt amenut se ha de revisar lo forat de la tuera [crec no haver errat la lectura, i cf. la *tobera* de la ferreria basca, que sembla ser el mateix, DECH v, 683a37] y lo cano [prob. *canó*] del borrech --- prill de cremar-lo masse si lo forat de la tuera és gran, e sig<u>i --- y se tinga sempre de reserva tueras, rai-netes, *tacols*, terra arguila ---» (f° 90), any 1759 (Vall Ferrera): seria *tàcols*? Morfològicament aniria més llis si suposàvem un encruentament de *tac* amb *caragol* 'petit pern'.

Ataconar (supra); *ataconada*, *ataconador* (supra), *ataconament*; *aticonat*; *destaconar*. *Retacar*, *retac* o